

לדור ולדורות

מרכז מורשת הרב נסים
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רח' זבוטינסקי 44 י-ם ע.ר. 7-491-002-58 טלפקס: 5637524

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרותי דת

העורך: הרב שמואל כ"ץ

המשרד לשירותי דת

חשק נטיעת אילנות

"חשק נטיעת אילנות"

נובע מחפץ הטבת הדורות הבאים,

המובלט בתקפו בעץ החרוב."

פתגם הראי"ה קוק זצ"ל לחודש שבט תרע"ד

הנושא: תיקון העולם

"חשק נטיעת אילנות", שמחת היצירה בנטיעת עצי מאכל, נובעת על פי רוב מעולם החומר. "החשק" קשור לעולם החושים, "כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים" (בראשית ג, ו). הנוטע מתכוון להנאתו הוא, לזכות האכילה בפירות העץ. העולם ומוציאה אותו זו יש קשר לכל היש חשק זה גם "מחפץ ה"חפץ" הוא אבי כל התעלות העולם פרק כז), ל"רצונות" יותר פשוטים, החומר, כ"חשק" עץ החרוב, שאת פירותיו תקופת חיי האדם, "הטבת הדורות", כתשובת הזקן לחוני המעגל: "אני מצאתי את העולם בחרובים, וכשם שנטעו אבותי בשבילי, כך אטע אני לבני" (תענית כג, א). יסוד איסור "ערלה" בעצי מאכל, בא מפני "חשק" זה, מפני שהנוטע התכוון רק להנאתו החומרית במילוי כרסו, הראיה: "הנוטע אילן מאכל ודעתו עליו שיהיה סייג לגינה, או שנטעו לקורות ולא לפירות - הרי זה פטור מן הערלה" (רמב"ם הלכות מעשר עני י, ב).

עלון שבט תשע"ט

חשק נטיעת אילנות

גיור - שיטת הרמב"ם

שיחה עם הרב זצ"ל:

המצוי והרצוי ברבנות

הראשית

הזוגות ברבנות הראשית

רבנות ראשית עצמאית

הטבת הדורות הבאים". שאיפות האדם (אורות הקודש, ב ממנו נובע ה"רצון" המתפרט גם קטנים וגסים, הקשורים לעולם כ"תאוה" וכדומה. אמנם בנטיעת ישא לאחר "שבעים שנה" שהם מתגלה חפץ זה בטהרתו, רק לשם

בקשת ההנאה הפרטית לשם אכילה, היא אשר גורמת לערלה עד שנה הרביעית.

בשנה הרביעית אדם מעלה את הפירות לירושלים ואוכל אותם שם בקדושה, ואז הפירות הם קודש הילולים. במקום זה, מתעלית אכילתו, לא לשם בנין 'גופו הפרטי', אלא "שהוא מניח בזה אבן אחת בבנין העולם היותר כללי והיותר קדוש ונשגב" (עולת ראייה, א, עמי שסה). אחר-כך מותרים הפירות באכילה בכל מקום, לאחר שעלתה אכילתו מפניה פרטית למגמה כללית.

כעין זה פירש הרב זצ"ל לענין ערלת אדם: "היא אוטמת את נביעתה של תשוקת החיים ממקור הכל, ומטה אותה לצד החלקיות והפרטיות המנותקת ממקור הכל, ואנו נכנסים לברית קודש, שעל ידו מתגלה הצביון של **המשכת החיים לדורות**, בתכונה הקשורה ליסוד הכל (שם, עמי שצז). "ייסוד הסרת הערלה היא עליית חפץ החיים למידה העליונה המגמתית" (אורות הקודש, ב, פרק מא).

סילוק הערלה הוא תיקון להנאה הפרטית והחלקית, והתקשרות ל"המשכת הדורות הבאים". לכן, בעץ החרוב שאין כאן הנאה פרטית, מתגלה "**חפץ הטבת הדורות הבאים**" ב"טהרתו" במלואו, ללא כל פניה חלקית. לא במקרה מסמל עץ החרוב את ההסתפקות במועט ואת שלילת חיי המותרות שבהנאת הגוף (ברכות יז, ב), כי משעת נטיעתו הייתה כאן נטיעה אידיאלית. תיקון העולם השלם יבוא כשיתעלה האדם מחשק פרטי לחפץ הטבת הדורות, ממגמה אנוכית פרטית לשאיפה כללית מאוחדת.

"עולם תוהו עומד הוא לפנינו, כל זמן שאין אנו מגיעים לידי התיקון העליון של אחדותם שלך כל זרמי החיים וכל הנטיות השונות אשר להם. כל זמן שכל אחד מתנשא לומר, אני אמלוך ואני ואפסי עוד, אין שלום בעצמנו, ואין שם ד' מויע עלינו, שמא גופיה דאקריה שלום, אשר אור האמת רק ממנו ועל ידו מופיע" (אורות הקודש, ב, התעלות העולם פרק לט).

הרב עוזי קלכהיים, באר מגד ירחים, עמ' נז-ס

הראשון לציון הרב יצחק נסים בשיחה עם שר החוץ אבא אבן ושר התיירות משה קול

הגיוור בישראל – שיטת הרמב"ם (המשך)

מתוך הדו"ח של משה נסים קול הגיוור בישראל

הרמב"ם פותח את עמדתו כבר בהלכה א (איסורי ביאה פרק יג): "בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית – במילה וטבילה וקרבתן" - אין זכר לקבלת מצוות!

בהלכה ד (שם) כותב הרמב"ם: "וכן לדורות, כשירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה, ויקבל עליו עול תורה - צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן".

ובהמשך (שם, פרק יד, הלכה ב) כתב: "ומודיעין אותו עיקרי הדת, שהוא יחוד ה' ואיסור ע"ז... ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, ואין מאריכין בדבר זה".

והוסיף (שם): "ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו, שמא יגרום לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה. שבתחילה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון רכים. וכן הוא אומר (הושע יא, ד): 'בחבלי אדם אמשכס' ואחר כך 'בעבותות אהבה'".

ובהמשך (שם, פרק יג, הלכה יח) הוא כותב: "מפני זה אמרו חכמים, קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת, שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל. וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו".

ועוד כתב הרמב"ם: "כל מי שיתגייר עד סוף כל הדורות, וכל המייחד שמו של הקדוש ברוך הוא כמו שהוא כתוב בתורה, תלמידו של אברהם אבינו עליו השלום ובני ביתם הם כולם... ואין שום הפרש כלל בינינו ובינם לכל דבר" (שו"ת הרמב"ם סימן שט).

וכך הוא כתב לעובדיה הגר: "ודע שחובה שחייבתנו התורה על הגרים גדולה היא. על האב ועל האם נצטוונו בכבוד ובמורא, ועל הנביאים לשמוע להם, ואפשר שיכבד אדם ויירא וישמע ממי שאינו אוהבו. ועל הגרים ציוונו באהבה רבה המסורה ללב (דברים י, יט): "ואהבתם את הגר" וגו', כמו שציוונו לאהוב את שמו (שם ו, ה): "ואהבת את ה' אלוהיך". והקב"ה בכבודו אוהב גר, שנאמר (שם י, יח): "ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה" (תשובות הרמב"ם, פריימן, הוצאת "מקיצי נרדמים", התרצ"ד, סימן שסט).

המסקנה מהשקפת הרמב"ם, אומר הגאון הרב שלמה דיכובסקי שליט"א בספרו "לב שומע לשלמה" היא, שגם בימים עברו רוב הגרים לא התמידו בשמירת מצוות, ואעפ"כ לא עקרו את גיורם. לדעת הרב דיכובסקי, עולה גם מדברי הרמב"ם שקבלת מצוות אינה חלק ממעשה הגיור, אלא תנאי לבית דין שלא להזדקק למתגייר שאינו חפץ בקיום המצוות. בתי דין של הדיוטות לא הקפידו על קבלת מצוות, ובכל זאת גיורם תפס.

אכן, הרמב"ם כתב בהמשך (איסורי ביאה פרק יג הלכה יז): "גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן, ומל וטבל בפני שלש הדיוטות הרי זה גר. ואפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים. וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו, ואפילו חזר ועבד עבודה זרה - הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין. ומצווה להחזיר אבדתו מאחר שטבל נעשה כישראל. ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף על פי שנתגלה סודן"*

*ציון, כי יש פוסקים הלומדים מפסיקתו של הרמב"ם דווקא את האפשרות לביטול הגיור. כך, למשל, הם מסיקים מתוך דבריו של הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה טו): "ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות. והיו בית דין הגדול חוששין להם, לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום, ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם".

עמדת התוספות לעומת הרמב"ם היא שונה. התוספות (יבמות, דף מה ע"ב) טבעו את המונח: "קבלת המצוות מעכבת".

הבית יוסף פסק, שהכל כפי ראות בית הדין.

הרמ"א (אה"ע סי' ב סעיף ה) כותב: "משפחה שנתערב בה פסול ואין ידוע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה, והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבוא".

הראשון לציון הרב נסים בשיחה עם ידידו הרב שלמה זלמן אויערבאך

"בדיני נפשות מצווים להיות יראי ד' ולא יראי אדם"

שיחה עם הראשון לציון הרב הראשי לישראל הרב יצחק נסים:

הרב הגאון ר' יצחק נסים, רב ראשי וראשון לציון בשש עשרה השנים האחרונות, בשיחו שופע חכמת חיים ותקיפות, דעות עצמיות והערכות שנונות לכאן ולכאן. מעריך רבנים בעלי עוז רוח בהלכה ובמעשה, ודן לשלילה את הנגזרים אחרי אחרים. בהגיע הדיבור למחסום הגיל בבחירת רבנים ראשיים, אמר הרב בן השבעים וחמש, עירני כבמיטב שנותיו, ש"אמנם אני שוקל בדעתי פרישה, אך אין מורידים רב, אלא הוא עצמו מן הדין שיכריע להישאר או לפרוש". בזריזות שלף תלמוד ירושלמי דפוס ישן מהאצטבה, פתח מסכת פסחים (פרק ו' הלכה א), וקרא את דברי ר' יהושע בן קובסי: "כל ימי הייתי בורח מן השררה, עכשיו שנכנסתי, כל מי שהוא בא ומוציאני, בקומקום זה אני יורד לו; מה הקומקום הזה כווה ומפציע ומפחם, כך אני יורד לו". בן קובסי מן הסתם הגיע לזקנה ורצו לסלקו, השיב מלחמה שערה ליריביו בלשון ציורית רבת העוצמה. אף בתלמוד בבלי מסכת מנחות (דף קט, ב), יש מעין נוסח זה. הרב הראשי פתח את המסכת וקרא: "אמר רב יהושע בר

פּרַחִיה: בתחילה כל האומר לי עלה, אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד אני מטיל עליו קומקום של חמין". ישנם אישים השומרים על צלילות דעתם גם בזקנה מופלגת, והרב הראשי מעלה את שמו של מורו ורבו, הגאון ר' שלמה אלפנדרי ז"ל, שבהיותו בן מאה ושנים עשרה, ויש אומרים בן מאה ועשרים, כולו תבונה בהירה ועמוקה. אבל לרוב, או במקרים רבים, הגיל הגבוה מלווה חולשה וחליים המונעים עמידה ראויה בתפקיד הרם. ורצוי להכיר בכך ולפרוש מרצון. אבל לא הורדה שיש בה ביזוי. הרב הראשי אמר וחזר ואמר דבריו של ר' יהושע בן קובסי*: "מאן ייאמר לי דחורן מקדש שם שמים דכוותי", מי יאמר לי שהבא במקומי יקדש שם שמים כמוני?

שאלנו את הרב הראשי **על עבודתו התורנית, והאם יש בדעתו לחבר ספרים ולהוציאם לאור?** הרב השיב, כדרכו בגלוי, שיש הבדל בין תשובותיו שכתב לפני שנבחר רב ראשי, ששעתו היתה פנויה ללון בעומקה של הלכה, לבין תשובותיו שכתב בשנות שבתו על כס הראשון לציון. בעבר פרסם ספר "יין הטוב" - שאלות ותשובות בפסקי הלכות. לפני שנה הוציא את "שו"ת הרב"ך", דברי תורה של הרב ר' בנימין הכהן, מגדולי הרבנים באיטליה, לפני מאתיים וחמישים שנה, עם פתיחה והערות. בקבצים תורניים נתפרסמו דיונים ובירורים משלו בסוגיות שונות. אבל טרדות הציבור אינן מאפשרות ריכוז מלא ורצוף בעיוני הלכה. נסתעפו עניינים, אבל היום קצר והמלאכה מרובה.

בבקיאותו בספרים המרובים שבספרייתו, בהם מגדולי הפוסקים במאות השנים האחרונות, ספרדים ואשכנזים, הוא מוציא ספר ישן מהאצטבה כאסמכתא לדבריו. הספר "אנשי כנסת הגדולה" לפוסק רבי אברהם בן נתן משאלוניקי, בו מובאים דברי מהרי"ק, הוא הגאון רבי יוסף קולון, האומר: "כשהיו עסקים הרבה מקהילות ולא היה סיפק בידי ללמוד, הייתי פותח ספר אחד ביום וקורא שורה אחת או שתי שורות, וכן בלילה, כדי לקיים והגית בו יומם ולילה". ובתשובה לאחד הרבנים הוא מוסיף: "משום דטרח בצרכי ציבורא ולא דק בכל הני, שאין לך דבר המביא לידי שכחה כטרחא דציבורא".

מה המצוי והרצוי ברבנות הראשית בישראל? הרבנות הראשית אין לה כידוע שושלת יוחסין בעבר. היה תמיד רב העיר מארא דאתרא, ולא רב ראשי. מסופר שמהר"ם בן חביב, מגדולי הדור, ברוב ענוותו לא הכתיר את עצמו כרבה של ירושלים, שלמעשה שימש בכהונה זו, והיה הראשון שתוארו היה **הראשון לציון**. מאז ואילך, הרבנים הספרדיים של העיר מוכתרים ראשונים לציון. התואר רב ראשי הוא המשך של **החכם באשי** בתקופה העותומאנית. רב הכולל בסמכות השלטון במדינה כולה.

אף על פי שבדברי ימי הרבנות אין אנו מוצאים רבנים ראשיים, הרי בארץ ישראל דהיום רב ראשי הוא מרכז הרבנויות בכל חלקי הארץ, אליו פונים כולם והוראותיו מחייבות את כולם. בכך מונעים פירושים. אין מחרוזת של רבנים, תל אביב לחוד וחיפה לחוד, באר שבע לחוד וצפת לחוד, אלא יש רב המרכז בידו את ענייני הרבנות בארץ כולה. תלפיות, תל שכולם פונים אליו. זה החיוב הרב ברבנות הראשית. אשר לאישי מועצת הרבנות הראשית, הרי שנינו "חכמי בבל קמים זה בפני זה" (ע"פ בבא מציעא לג, א). כחברים שאין גדול ואין קטון ביניהם, אף על פי כן שישנם אולי כאלה הסבורים שהם עולים על חבריהם.

*על פי הסברו של ר' יוסי בר בון (בירושלמי, שם). וראו תשובת הרב, בשו"ת יין הטוב, חלק ב', חו"מ סוף סימן ה עמ' שיד.

האם ה"זוגות" בנשיאי הרבנות הראשית מניח את הדעת ויש להמשיך בו? אין דעתי נוחה מתקנת הזוגות. צריך להיות רב ראשי אחד ולא שניים. זה ימנע דברים מיותרים. שהרי במצב של שני רבנים ראשיים, הללו פונים למי שנדמה להם שהוא מחמיר, והללו פונים למי שנראה להם שהוא מקל, ונמצא פיזור במקום ליכוד. יש מקום להסדר תקין, שלפיו לא יהיה קיפוח עדתי, רב ראשי אשכנזי בעיר זו ורב ראשי ספרדי בעיר אחרת. תוך שמירה על האיזון בהתאם לתקנות. נשיא הרבנות הראשית אף הוא ייבחר לפי סדר של תורנות, אם עוד יהיה צורך בכך, שנוסף לסגולותיו העיקריות ידקדקו ככל האפשר ששתי החטיבות הגדולות, הספרדית והאשכנזית, כל אחת בפרק זמן סדיר תזכה בעמדה זו.

הרכב מועצת הרבנות הראשית רצוי ביותר להימנע ממרכיבים בעלי אופי מפלגתי, שאם בוחרים חבר ממפלגה זו תבוא מפלגה אחרת וגם היא תדרוש את חלקה במועצת הרבנות הראשית. המועצות הדתיות מורכבות היום מנציגי כל המפלגות. בבאר שבע למשל איש מפ"ס הוא חבר המועצה הדתית. ואילו הרבנות הראשית בדין שהרכבה יהיה שונה לגמרי. לפני שנתיים הצעתי, מועצת הרבנות הראשית תהיה מורכבת מעשרת הרבנים בעשר הערים החשובות ביותר בארץ, מחציתם אשכנזים ומחציתם ספרדים. לפי ההצעה זו תייצג המועצה את רבני הארץ על ידי רבנים מובהקים, שקנה המידה לבחירתם הוא אך ורק רמתם כחכמי התורה.

כלום אין ניגוד בין רבנות בתוקף ממלכתי ובין רבנות עצמאית? העניין תלוי ברבנים עצמם. רבנים פיקחים עומדים על דעתם ושומרים על עצמאותם המליאה. בכמה וכמה מקרים הוכח, שהממשלה מקבלת עמדה נבונה כאשר משכנעים אותה בצידקה. זכורני, בימי פולמוס המטבחים באניית "שלום" היה לי דין ודברים בעניין עם מר לוי אשכול ז"ל, והוכחתי לו, שאל יבקשו ממני תעודת הכשר בזמן שקיימים שני מטבחים. ראש הממשלה ניסה להבטיח, שהמטבח הבלתי כשר לא יופעל, אך אמרתי לו בצורה חד משמעית, שבאנייה יהודית בדין שיהיה מטבח אחד בלבד והוא כשר. איני כופה את דעתי. אך איני חייב ליתן הכשר בתנאים אחרים. דעה זו נתקבלה. רבנות עצמאית, פירושה לדעתי, שאינה מחלקה במשרד ממשלתי, יהיה משרד הדתות, אלא מקיימת בשעת הצורך יחסים ישירים ללא תיווך עם הממשלה וראשה. משהרבנות הראשית נבחרה הרי היא בלתי תלויה בהכרעותיה ועומדת כולה ברשות עצמה. אמנם בארצות מסוימות אחרות, משרד הדתות מטפל בכל המוסדות הדתיים, אבל דעתי היא שהרבנות הראשית זכותה לנהל באופן בלתי אמצעי את כל ענייניה. זה בנוגע לרבנות. **בעניין בתי הדין הרבניים, הצעתי בשעתו לשר המשפטים דאז, ד"ר דב יוסף, שלדעתי יש לספח את מחלקת הדיינים למשרד המשפטים, כשם ששייכת לו מערכת השיפוט בארץ. משיהיה שיח ושיג בין דיינים לשופטים, יש סיכוי שיקהו הניגודים ביניהם ויתמעטו בג"צים נגד בתי הדין. כאן דרושה הידברות שבכוחה להסביר וגם לשכנע בסבירות של פסקי בתי הדין, כדוגמת היתר נישואין לאיש שאשתו הראשונה חולה וחשוכת ילדים. בזמן שהצעתי את הדבר בפני ד"ר יוסף הוא חייד, החייד הראשון שראיתי על פניו, ואמר: "אתה יודע היטב שישנם שיקולים קואליציוניים".**

הצפה, י"ד בניסן תשל"א

לדור ולדורות: בקומה זקפה, עמ' שנא-שנה